

שימוש אזרחי במאגרי טביעות אצבע של צה"ל

צה"ל לוקח טביעות אצבעות מכל מי שמתגייס לשורותיו. מטרת הנוהל הזה היא להקל על זיהוי חללים, אך נשאלת השאלה אם ראוי להעמיד את המאגר העצום הזה של טביעות אצבעות לרשות המשטרה כדי לפענח מעשי פשע

סא"ל (מיל") עו"ד צבי א' רוטנברג

הקמת מאגר מידע כולל ומקיף של בני ישראל נעשתה באמצעות מפקד "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם במספר שמות..." (במדבר א', 2). שיטת המפקד נהוגה עד עצם היום הזה.

**מאגר גדול ככל האפשר
של טביעות אצבעות
עשוי לסייע לשלטונות
החוק בזיהוי עבריינים
המסכנים את החברה**

מרשם האוכלוסין

על-פי חוק מרשם האוכלוסין התשכ"ה – 1965, חייב כל תושב למסור לפקיד הרישום פרטים הנוגעים לו וכן כל שינוי החל בהם. ואלה הם הפרטים שהוא חייב למסור:

1. שם המשפחה, השם הפרטי ושמות קודמים.
2. שמות ההורים.
3. תאריך הלידה ומקום הלידה.
4. המין.
5. הלאום.

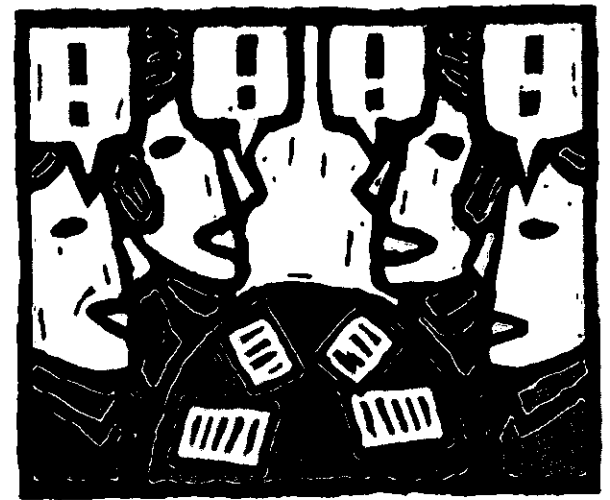
אחריהם. אולם בידי הרשויות החוקרות יש כיום אמצעים מדעיים מתוחכמים המאפשרים להן להתחקות אחר המעורבים במעשים פליליים.

אחד האמצעים החשובים הוא זיהוי טביעות האצבעות שמותירים העבריינים בזירת הפשע. זהו אמצעי יעיל מאוד ומדויק ביותר. לכן הקמת מאגר גדול ככל האפשר של טביעות אצבעות עשוי לסייע רבות לשלטונות החוק בזיהוי עבריינים המסכנים את החברה.

אולם בעידן המודרני נוהג המחוקק במדינות המפותחות להקפיד על צנעת הפרט, וישנם רבים הסבורים כי שימוש במאגרים של טביעות אצבעות אינו ראוי, שכן הוא פוגע בפרטיותם של אזרחי המדינה.

מערכות זיהוי ומאגרי מידע זיהוי אישי

הזיהוי האישי הוא צורך בסיסי בתולדות האנושות. מייד עם לידת אדם ניתן לו שם, ומאותו יום ואילך הוא מזוהה לפי שמו, שם משפחתו, שם אביו ושם אמו. בעת העתיקה מקובל היה להוסיף גם את שם אביו של האב ואת שם השבט שאליו השתייך האיש. וכך, למשל, נכתב בתורה: "קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה" (שמות ל"א, ב').

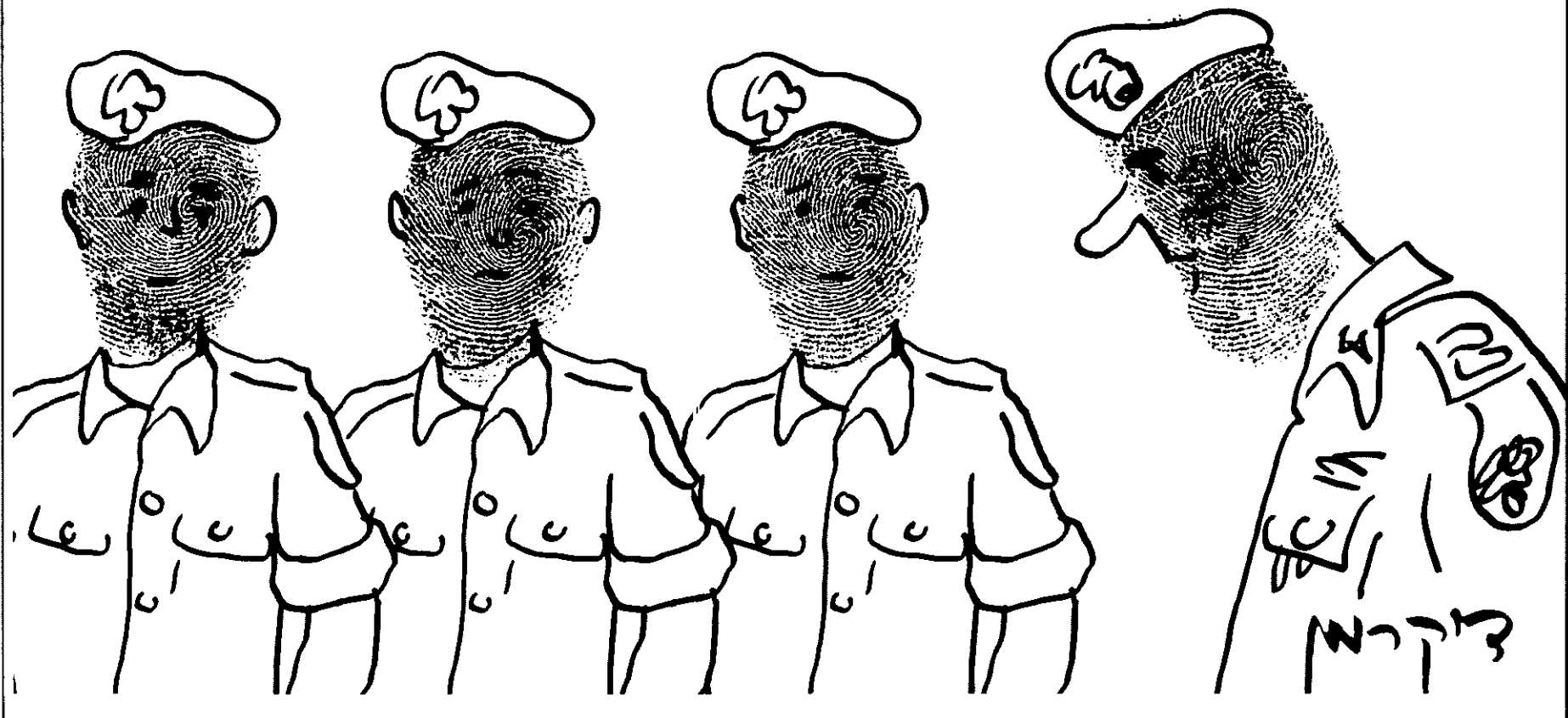
במה

בתורה מסופר על פרשה שבה ניסה אח (יעקב) לקבל ברכה במקום אחיו התאום (עשו). האב כבד הראייה (יצחק) התלבט בשאלת הזיהוי ואמר: "הקול קול יעקב, והידיים ידי עשו" (בראשית כ"ז, 22), כלומר על-פי זיהוי הקול היה זה יעקב, אך על-פי מבנה הידיים היה זה עשו. בהמשך מספרת התורה גם על פרשה של חטיפה ושל בידוי ראיות: כתונת החטוף נטבלת בדם של עז ומוצגת בפני אבי הנעדר כהוכחה לכך שאת החטוף (יוסף) הרגה חייית טרף. "הכר נא הכתונת בנך היא אם לא?" (בראשית ל"ז, 32) אומרים אחיו של יוסף לאביהם יעקב לאחר שמכרו את אחיהם לאורחת ישמעאלים. אילו ניתן היה לעשות באותה העת בדיקת סיבים ובדיקת די-אן-אי, היה מתברר שהכתונת היא אכן של יוסף, אך כתמי הדם אינם של יוסף.

חקירת אירוע פלילי היא משימה מורכבת ביותר, שכן בדרך כלל ממהרים מבצעיו של המעשה הפלילי להסתלק מזירת הפשע ולעיתים הם אף מתכננים אותו בקפידה רבה כדי למנוע כל אפשרות מהרשויות להתחקות

חבר בוועדת צנע
וביטחון, רפואה
ומשפט בלשכת עורכי
הדין בישראל

6. הדת.
7. המצב האישי (רווק, נשוי, גרוש או אלמן).
8. שם בן הזוג.
9. שמות הילדים, תאריכי לידתם ומינם.
10. אזרחות או אזרחויות נוכחיות וקודמות.
11. המען.
12. תאריך הכניסה לישראל.
13. התאריך שבו נהיה לתושב.

תושב שנרשם לראשונה ייקבע לרישומו מספר זהות. תושב שמלאו לו 16 שנה חייב לקבל תעודת זהות. תעודת הזהות תכיל את פרטי הרישום שייקבע שר הפנים (באישור ועדת החוקה) וכן פרטים נוספים שייקבעו ויאושרו באותו האופן. לכל תעודה יוצמד תצלום של בעל התעודה. תעודת הזהות תיחתם בחתימת ידו של בעל התעודה או בטביעת אצבעו. ראוי לציין שבעבר היה נהוג לציין בתעודת הזהות גם את הגובה, את צבע השיער ואת צבע העיניים, אך כיום אין מוסיפים את פרטי הזיהוי האלה.

זיהוי רכוש

כשמדובר ברכוש בעל ערך מעוניינים הבעלים ולעיתים גם המדינה ברישום הבעלות, דבר המחייב תיעוד והגדרה חד-משמעית של הרכוש כדי למנוע מחלוקות. לכן הוקמו מרשמים (מאגרי מידע)

למקרקעין, לכלי רכב, לחברות, לקווי טלפון וכו'. מאגרי המידע הם כיום ממוחשבים ברובם ומאוחסנים באמצעים מגנטיים – מה שמאפשר עיבוד מהיר של הנתונים והצלבה עם מאגרי מידע אחרים.

זיהוי פלילי

מטרת הזיהוי הפלילי היא לקשר בין ממצאים שנמצאו בזירת הפשע לבין האנשים או החפצים שעשויים להיות קשורים לביצוע העבירה. לרוב המשטרות בעולם יש יחידות מיוחדות העוסקות בזיהוי הפלילי.

מטרת הזיהוי הפלילי היא לקשר בין ממצאים שנמצאו בזירת הפשע לבין האנשים או החפצים שעשויים להיות קשורים לביצוע העבירה

בשנים האחרונות הוקמו מאגרי מידע גנטיים באמצעות לקיחת דגימות דם, רוק או זרע, ואלה מאפשרים לזהות חשודים שהותירו בזירת הפשע "טביעות אצבע" ביולוגיות דוגמת שערות, תאי עור, זרע וכו'. השוואת ממצאים ביולוגיים שנמצאו בשטח למידע שאגור במאגרים היא

אמינה מאוד: שיעור הוודאות מגיע ל-99.9%. אך בניגוד לטביעת אצבעות רגילה, המביאה רק לזיהוי החשוד, פענוח הפרופיל הגנטי עלול לחשוף גם פרטים אישיים מביכים (דוגמת מחלות, והסיכוי לחלות במחלות מסוימות ותוחלת החיים).

ב-2005 אושר תיקון בפרק ז' של חוק המידע הגנטי, התשס"א 2000. הפרק הזה עוסק בשימוש במידע גנטי על-ידי רשויות הביטחון ורשויות אכיפת החוק.

טביעת אצבעות (ט"א) המבנה הביולוגי

עור האדם מורכב משתי שכבות עיקריות: אפידרמיס (השכבה העליונה) ודרמיס (השכבה התחתונה). במבט שטחי נראה עור האדם חלק, אולם למעשה קיים הבדל בין העור של כף היד ושל כף הרגל לבין העור שבשאר חלקי הגוף: רק בעור של כף היד ושל כף הרגל מבחינים בקווים עדינים ובחריצים המסודרים בשורות ובצורות גיאומטריות שונות. אלה הם רכסים העשויים קימורים זעירי ריבוי שבראשיהם נקבוביות להפרשת הזיעה. בלוטות הזיעה נמצאות מתחת לעור, והזיעה שהן מייצרות נפלטת דרך הנקבוביות שעל רכסי העור. זו גורמת לכך שכל מגע של כף היד – ובמיוחד של האצבעות – עם משטח כלשהו משאיר עליו סימנים. מאחר שהתצורה של

המטפל בתיק החקירה להציע לו את האפשרות למסור מרצונו את טביעת אצבעותיו ואף את טביעת כפות ידיו.

מאגר מז"פ

מעתיקים של טביעות אצבעות (כלומר לא הטבעות אצבעות ישירות אלא העתיקים של המקור), שנלקחו ונאספו בזירות האירועים, מועברים לאוסף הארצי של מז"פ במטה הארצי. ממז"פ מועברות טביעות האצבעות וטביעות כפות הידיים לאוסף הארצי שבמטה הארצי.

הבסיס החוקי

באחרונה (19 ביוני 2005) אושר תיקון בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – חיפוש בגוף החשוד – תיקון), ולפיו שונה שם החוק ל"חיפוש בגוף ונטילת אמצעי זיהוי" (במקום "חיפוש בגוף החשוד"). טביעת אצבעות נכללת בהגדרה של "אמצעי זיהוי".

על פי סעיף 2(ו) – "נתוני זיהוי שהופקו ממה שניטל לפי פרק זה – רשאית משטרת ישראל להכלילם במאגר".

מאגרי טביעות אצבעות בצבא

מאגר צה"ל – פלילי

צה"ל – בדומה למשטרת ישראל – חייב על-פי החוק לאסוף טביעות אצבעות מחיילים שנידונו למאסר ואף למאסר על תנאי. החובה הזאת מנוסחת בסעיף 245 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו – 1955 ובתקנות השיפוט הצבאי (מתן טביעת אצבעות) התשכ"ח – 1968. התקנה הזאת פורסמה גם בהוראות הפיקוד העליון הפ"ע 5.0408 ובעקבותיה גם בפקודת מטכ"ל פ"מ 33.1011.

מאגר צה"ל – כללי

אחד הלקחים ממלחמת יום הכיפורים היה כי יש ליטול טביעות אצבעות מכל מי שמתגייס לצה"ל. הנוהל הזה קיים בצבאות רבים בעולם, ומטרתו העיקרית היא לתת לצבאות עוד כלי לזיהוי חללים. כאשר התקבלה בצה"ל ההחלטה ליטול טביעות אצבעות מכל המתגייסים, גם נקבע כי טביעות האצבעות ירוכזו במקום אחד, וניתן יהיה לשלוח אותן במהירות

התייחסו במשפט הזה לטביעות האצבעות משום שלא היו מודעים לקיומן, אך דבריהם מתאימים היטב לתיאור התופעה המיוחדת הזאת. חשוב לדעת: תמונות וכתבי יד ניתן לזייף, וככל שהמדע מתקדם יותר, כך משתפרת יכולת

יש לחוקק חוק המתיר לרשויות החוקרות להשתמש באופן חופשי בכל מאגרי טביעות האצבעות הקיימים במדינה, ובכללם מאגרי טביעות האצבעות של צה"ל

הזיוף עד כי כיום יכולים רק מומחים בעלי ציוד מיוחד להבדיל בין המקור לזיוף. לעומת זאת את טביעות האצבעות לא ניתן לזייף.

מאגרי טביעות אצבעות במשטרה מאגר מענ"א

האוסף הגדול ביותר של טביעות האצבעות במשטרת ישראל הוא אוסף הרישום הפלילי שמנהלת מחלקת עיבוד הנתונים האוטומטי (מענ"א) במטה הארצי בירושלים. תחילתו של האוסף הזה ב-1918, בראשית תקופת המנדט הבריטי בארץ ישראל.

על-פי פקודות המטה הארצי, מי שנחשד בביצוע עבירה ונעצר בשל כך, חייב להיענות לדרישה למסור את טביעת אצבעותיו. אם הוא נחשד בביצוע עבירה חמורה, כגון רצח, ניסיון רצח, אונס, שוד, התפרצות, סחר בסמים וכו', חייב החשוד למסור נוסף על טביעת אצבעותיו גם את טביעת כפות ידיו.

את טביעת האצבעות לוקחים החוקר ביחידה החוקרת או חוליית הזיהוי הפלילי המקומית. הטפסים שעליהם מוטבעות טביעות האצבע מועברים למענ"א במטה הארצי.

חשוד שאינו עצור אינו חייב למסור את טביעת אצבעותיו, אולם על החוקר

הקימורים הזעוריים שעל כפות הידיים והרגליים היא ייחודית לכל אדם ואדם, הרי הסימנים – טביעות הידיים והרגליים – הם ייחודיים ומאפשרים לזהות את יוצריהם בוודאות מוחלטת. טביעה יכולה להיווצר גם כשהאצבעות באות במגע עם חומר דביק, או כשהמשטח שעמו הן באות במגע הוא מאובק או עשוי מחומר שניתן לעצבו בקלות רבה באמצעות הפעלת לחץ קל. מדובר בחומרים דוגמת פלסטלינה, חימר, צבע טרי, דבק וכד'.

מבדילים בין שלושה סוגי טביעות:

- טביעות האצבעות.
- טביעות כפות הידיים.
- טביעות כפות הרגליים.

החשובות מכולן הן טביעות האצבעות, ובעיקר טביעות החלק הפנימי של הפרק העליון של כל אצבע. הצורות העיקריות המאפיינות את הרכסים הן:

- קשת.
- לולאה.
- מערבולת.

גם כאשר נפצעים בכף היד, הרי הרכסים המקוריים חוזרים ומופיעים מיד לאחר שהפצע מגליד. הצורה הייחודית של הרכסים נוצרת כבר בחודש הרביעי לחיי העובר ואינה משתנה אצל האדם במשך כל חייו. היא נשמרת גם לאחר מותו ונעלמת רק כאשר הגוף נרקב לחלוטין.

זיהוי טביעת אצבעות

חז"ל כבר עמדו על כך שכל אדם הוא ייחודי. בתלמוד (סנהדרין ל"ח) נאמר:

צה"ל - בדומה למשטרת

ישראל - חייב על-פי

החוק לאסוף טביעות

אצבעות מחיילים שנידונו

למאסר ואף למאסר על

תנאי

"להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד – כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחברו". חז"ל כמוכן לא

וללא טרחה. בפועל, עובר טופס טביעת האצבעות של כל חייל קידוד מסוים והקלדה ולאחר מכן הוא מתויק בתיקו האישי.

מאגר גנטי

באוקטובר 1999 החליט צה"ל להקים בנק דם מיוחד שבו ייאסף מידע גנטי של כל החיילים שבשירות סדיר ובמערך המילואים.

חוקיות השימוש במאגר טביעת אצבעות לזיהוי פלילי

במדינה מודרנית אוגרות הרשויות השונות מידע רב על האזרחים הנוגע לכל פרט ופרט מחייהם. המידע הזה אגור במאגרים אלקטרוניים, שהאבטחה שלהם היא לא תמיד משביעת רצון. כתוצאה מכך הולכת וגוברת הסכנה שגורמים לא רצויים יוכלו לגשת אל המאגרים האלה – תוך פגיעה קשה בפרטיות האזרחים – ולנצל את המידע לצרכים כלכליים, פוליטיים ופליליים.

נוהלי העברת המידע בין הגופים השלטוניים והתנאים שבהם מותרת העברת המידע קבועים בחוק הגנת הפרטיות התשמ"א – 1981. הנהלים הקבועים בחוק הגנת הפרטיות חלים כל אימת שלא נקבעו באופן ספציפי הסדרים חוקיים אחרים.

המחוקק מתייחס למידע פלילי על אזרחים כאל מידע רגיש במיוחד, שכן הסטיגמה הנלווית לכך עלולה לגרום נזק רב. לפיכך מותר למסור מידע כזה רק לגופים ולמטרות שפורטו בחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים התשמ"א – 1981. ברשימת הגופים כלולים בעיקר רשויות חוקרות וגופים שהוסמכו לכך על-פי חוק. אלה הם גם הגופים היחידים שרשאים על-פי החוק למסור מידע בנוגע לעברם הפלילי של אזרחים.

השאלה המרכזית היא באיזו מידה מותר להשתמש במאגרי טביעות אצבעות כלליים לא משטרתיים לצורכי זיהוי פלילי ולשם זיהוי קורבנות באירוע פלילי. הדילמה הבסיסית בסוגיה הזאת היא למה יש לתת עדיפות: פרטיות וצנעת הפרט או טובת הציבור – ובכלל זה טובת קורבנות הפשע – שהאינטרס המרכזי

שלהם הוא שיילכדו העבריינים. המשטרה מעוניינת שכל מאגרי טביעות האצבע – ובכללם אלה שבידי צה"ל – יעמדו לרשותה. בסוגיה הזאת היא מייצגת את טובת הכלל, שכן היא מופקדת על-פי החוק על שמירת הסדר הציבורי והביטחון האישי של כל האזרחים.

להעמדת כל מאגרי טביעות האצבעות לרשות המשטרה לשם פענוח אירועים פליליים עלול להיות גם מחיר: חפים מפשע עלולים להיות מובכים כאשר יצטרכו להוכיח אליבי או לתת הסבר מתקבל על הדעת לכך שטביעות אצבעותיהם נמצאו בזירה של אירוע פלילי.

בארה"ב נהוג לקחת טביעת אצבעות מכל מי שמבקש עבודה ממשלתית או ציבורית ובמיוחד ממועמדים לשירותי

אחד הלקחים ממלחמת יום הכיפורים היה כי יש ליטול טביעות אצבעות מכל מי שמתגייס לצה"ל

הביון ולמטרות רגישות אחרות. האוסף הזה עומד לרשות הבולשת הפדרלית (ה"אף-בי-איי"). גם הבנקים בארה"ב מבקשים מלקוחות חדשים למסור טביעות אצבעות.

ישנן מדינות שבהן לוקחים טביעות אצבעות מכל תושבי המדינה ולא רק ממי שמואשמים בעבירות פליליות או שמוחזקים במעצר. מאגר כללי כזה יכול להועיל מאוד לזיהוי קורבנות אסון ועשוי לסייע מאוד למשטרה בפענוח פשעים. בישראל מקובל לראות בטביעת אצבעות מידע השייך לתחום של צנעת הפרט. האם הגישה הזאת נכונה? האם חשיפת טביעת אצבעותיו של אדם יש בה כדי לפגוע בצנעת הפרט?

בחוק הגנת הפרטיות נקבע כי "מידע רגיש" הוא מידע על בריאותו של אדם, על מצבו הכלכלי, על דעותיו ועל אמונתו. בדברי ההסבר להצעת החוק (תיקון מס' 2) נאמר כי נתונים הכוללים רק שם, מען ודרכי התקשרות אין בהם כדי לפגוע בפרטיות.

לדעתי מדובר בקביעה שגויה. הרי ידוע שלעיתים קרובות די בידיעת כתובתו של אדם כדי לבנות לו "פרופיל" כלכלי וחברתי וכן כדי לדעת מהי אמונתו ומהן דעותיו. לכל הדעות יש הבדל חברתי-כלכלי בין מי שגר בשכונת רחביה בירושלים לבין מי שגר בשכונת מוסררה בעיר וכן בין מי שגר ברמת-אביב ג' לבין מי שגר בשכונת התקווה בתל-אביב. הוא הדין בנוגע לדעות ולאמונות של האנשים. הרי ברור שהשקפת עולמו של מי שמתגורר בקיבוץ עין-שמר תהיה שונה לגמרי מהשקפת עולמו של מי שגר באלון-מורה.

הפרטים הנוספים הרשומים במרשם האוכלוסין והפתוחים לעיונם של חוקרי המשטרה יכולים להשלים ולסייע בבניית ה"פרופיל". לדוגמה, ניתן ללמוד משהו על אדם בשם בן-גזית, אם שמו הקודם היה אברזגלו או בג'. כן ניתן להפיק מידע מהשם של אשתו ומהשמות שהוא בחר לילדיו.

לא כן הדבר בחשיפת טביעת אצבעות: מהן לא ניתן להפיק שום מידע על המצב החברתי-כלכלי של האדם, על בריאותו, על הפרופיל הגנטי שלו, על אמונתו ועל דעותיו.

במילים אחרות: אין ממש בטענה שהעברת נתונים על טביעות אצבעותיו של אדם כלשהו מרשות שלטונית אחת לאחרת יש בה כדי לפגוע בצנעת הפרט שלו. הסיבה לכך היא שבטביעת האצבע לא טמון מידע כלשהו על הבעלים שלה. לא ניתן ללמוד ממנה דבר וחצי דבר על אופיו, על מצבו הכלכלי והחברתי וכד'. לעומת זאת ישנה תועלת רבה בשימוש באמצעי הזיהוי הזה – לא רק לחברה בכללותה אלא גם לפרטים שבתוכה העלולים להיות קורבנותיהם של הפושעים שמסתובבים חופשיים. לפיכך יש, לדעתי, להתגבר על המכשול הפסיכולוגי ולחוקק חוק המתיר לרשויות החוקרות להשתמש באופן חופשי בכל מאגרי טביעות האצבעות הקיימים במדינה, ובכללם מאגרי טביעות האצבעות של צה"ל. זאת, כמובן, תוך פיקוח מתאים שיבטיח כי במאגרים האלה ישתמשו רק הרשויות החוקרות ולא גורמים פרטיים.

